

Deres ref:
Saksbehandler: SIO
Vår ref:
Arkivkode:
Dato: 23.2.2005

BRUK AV CISORDINOL ACUTARD SOM TVANGSMIDDEL I DET PSYKISKE HELSEVERNET

Sosial- og helsedirektoratet viser til Deres brev av 22. oktober 2004 der det anmodes om en redegjørelse for hvorvidt merknaden til forskrift om bruk av tvangsmidler for å avverge skade i institusjoner for døgnopphold innenfor det psykiske helsevernet § 3, inntatt i rundskriv I-10/2001 s. 85 annet avsnitt, skal forstås som et absolutt forbud mot bruk av Cisordinol Acutard som tvangsmiddel jf. psykisk helsevernloven §4-8 annet ledd, litra b.

Innledningsvis bemerkes det at Cisordinol Acutard vil kunne ha noe forskjellig virkning på den enkelte pasient, men en vil i det følgende legge til grunn den virkningstid som blir oppgitt i felleskatalogen, det vil si to til tre dager.

Direktoratets vurdering

Bruken av tvangsmidler reguleres av lov om psykisk helsevern (phvl) §4-8 og forskrift om bruk av tvangsmidler for å avverge skade i institusjoner for døgnopphold innenfor det psykiske helsevernet (tvangsmiddelforskriften).

Utgangspunktet ved bruk av tvangsmidler er at dette skal begrenses til det absolutt nødvendige. Dette følger av psykisk helsevernloven § 4-8, hvor det fremgår at tvangsmidler bare kan benyttes når "dette er uomgjengelig nødvendig" og "når lempeligere midler har vist seg å være åpenbart forgjeves eller utilstrekkelige". Forarbeidene til loven (Ot.prp.nr. 11 (1998-1999) s.163) peker i denne forbindelse på at det ikke må "være noen vei utenom". Det må med andre ord foreligge en nødsituasjon, som har vist seg ikke å kunne avverges på annen måte enn ved hjelp av tvangsmidler.

Både phvl. §4-8 og tvangsmiddelforskriften §3 bruker betegnelsen "korttidsvirkende legemiddel", men loven eller forskriften gir i seg selv ikke noen eksplisitt definisjon av begrepet "korttidsvirkende".

Lovens forarbeider (Ot.prp.nr. 11 (1998-1999) s.120) legger i sin vurdering til grunn at langtidsvirkende preparater ikke kan anvendes som tvangsmiddel, men sier videre at det likevel må være riktig å ta hensyn til hvilke preparater som må antas å ha en "generelt gunstig virkning" på pasienten og at det i denne forbindelse "må aksepteres at det vil ta noe tid før virkningen av preparatet opphører helt".

Merknader til tvangsmiddelforskriften er inntatt i rundskriv I-10/2001, og til forskriften

§ 3 bemerkes på side 85 at legemidler med depotvirkning "ikke [skal] brukes som tvangsmiddel" og at "Dette gjelder selv om depotvirkningen er begrenset til et par dager".

Kommentaren i lovens forarbeider kan etter dette synes å komme i strid med merknaden til forskriften, og problemstillingen omkring bruk av tvangsmiddel er derfor reist av Helsetilsynet i Oslo og Akershus i forhold til bruk av Cisordinol Acutard som har en virkningstid på to til tre dager.

I og med at loven eller forskriften ikke i seg selv gir noen nærmere definisjon av hva som ligger i begrepet "korttidsvirkende", og lovens forarbeider er så vidt vage, mener direktoratet at kommentarene til forskriften må tillegges vesentlig vekt i denne saken. Når en videre legger til grunn at legalitetsprinsippet oppstiller et relativt strengt krav til klar lovhjemmel for inngrep av den type som medisinerer uten pasientens samtykke er, finner direktoratet at det vil være uforenlig med prinsippet å åpne for en generell adgang til å anvende Cisordinol Acutard som tvangsmiddel jf. psykisk helsevernloven § 4-8 annet ledd, litra c.

Direktoratet er likevel kommet til at det bør kunne gjøres unntak i særlige tilfeller.

Formuleringen i Ot.prp. nr. 11 (1998-1999) s. 120 om at det må være "riktig å ta hensyn til hvilke preparater som må antas å ha en generelt gunstig virkning på pasienten" og at det "må aksepteres at det vil ta noe tid før virkningen av preparatet opphører helt" åpner etter vår oppfatning for at det må kunne gjøres unntak fra hovedregelen i særlige tilfeller.

Det følger av psykisk helsevernloven § 4-2 første ledd, siste punktum at det må foretas en forholdsmessighetsvurdering før en anvender et tvangsmiddel. Dette medfører at tvangsmiddelbruken som utøves bare vil være rettmessig der den gir en "så gunstig virkning at den klart oppveier ulempene med tiltaket".

Sosial- og helsedirektoratet mener derfor at bruk av Cisordinol Acutard som tvangsmiddel jf. psykisk helsevernloven § 4-8, må aksepteres der faglig ansvarlig for vedtaket med stor sannsynlighet kan anta at den akutte fare som utløser tvangsmiddelbruken, vil ha en varighet tilnærmet lik virkningstiden av Cisordinol Acutard, altså to til tre døgn.

Det fysiske inngrepet som bruk av tvangsmiddel i form av legemidler er, vil i slike situasjoner ved bruk av Cisordinol Acutard kunne begrenses til en enkelt injeksjon. Alternativet ville her ha vært å sette gjentatte injeksjoner på pasienten over samme tidsrom. Forarbeidernes merknad om at det "må være riktig å ta hensyn til hvilke preparater som må antas å ha en generelt gunstig virkning på pasienten", må her tillegges vekt.

I denne sammenheng bemerkes også at faglig ansvarlig for det tilfelle at en ikke åpner for bruk av Cisordinol Acutard som tvangsmiddel, må avvente en ny faresituasjon før vedkommende fatter nytt vedtak om bruk av tvangsmidler med korttidsvirkende legemidler. Dette vil etter direktoratets oppfatning i så fall medføre en vesentlig større psykisk belastning for den pasient det gjelder, samt en større fare for sikkerheten til personer i kretsen rundt pasienten.

Dersom en akuttperiode med stor sannsynlighet vil vare gjennom en periode på to til tre døgn, mener direktoratet derfor at det fremstår som den mest hensiktsmessige og minst inngripende fremgangsmåte at Cisordinol Acutard i disse tilfellene kan brukes som tvangsmiddel jf. psykisk helsevernloven § 4-8.

Konklusjon

Sosial- og helsedirektoratet legger til grunn at Cisordinol Acutard ikke kan anvendes som tvangsmiddel jf. psykisk helsevernloven § 4-8 og tvangsmiddelforskriften § 3. Imidlertid kan det gjøres unntak i særlige tilfeller, der faglig ansvarlig med stor sannsynlighet kan anta at den akutte faresituasjon som berettiger bruk av tvangsmidler vil komme til å ha en varighet på to til tre døgn.

Med vennlig hilsen

Finn Aasheim e.f.
avdelingsdirektør

Sigbjørn Oldren
førstekonsulent